

פרק ראשון

אלו נטיעות חייבות בערלה

משנה א

הַנוֹטֵעַ אילן מאכל **לְסִיג** - לגדר וּלְקוֹרוֹת - לבנין או להסקה - **פֶּטוּר מִן הָעֵרְלָה** שנאמר (ויקרא יט, כג): "וַיִּטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכָל", **הַנְּטוּעַ לְמַאֲכָל חַיִּיב**, לסייג ולקורות ולעצים פטור.
רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶפְלוּ נטע עץ למאכל, אבל **אָמַר: הַצֵּד הַפְּנִימִי** - הפונה לשדה יהיה **לְמַאֲכָל** וְהַחִיצוֹן - הפונה לרשות הרבים **לְסִיג** - יהיה לגדר - **הַפְּנִימִי חַיִּב** בערלה, וְהַחִיצוֹן פֶּטוּר לְמֵרוֹת שהכל הוא עץ אחד:

משנה ב

עֵת שֶׁבָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאֶרֶץ בימי יהושע בן נון, אילן שֶׁמִּצְאָו נְטוּעַ - פֶּטוּר מערלה, שנאמר (ויקרא יט, כג): "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וַיִּטְעַתֶּם" - פרט לנטעו נכרי עד שלא באו לארץ.

נְטָעוּ לאחר שבאו לארץ, בין שנטעו גוי בין שנטעו ישראל, **אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּבְשׁוּ** את כל הארץ - **חַיִּב** האילן בערלה, שנאמר: "וְכִי תָבֹאוּ" - משעה שתבואו ותטעו חייב בערלה.

הַנוֹטֵעַ ברשותו אילן מאכל **לְרִבִּים** - לצורך רבים, ונראה כאילו הפקיר פירותיו, **חַיִּב** בערלה, שנאמר: "וַיִּטְעַתֶּם" - אפילו לרבים. **רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר** מפני שכתוב: "וַיִּטְעַתֶּם", ונאמר (שם): "יְהִיֶּה לָכֶם עֵרְלִים", ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

הַנוֹטֵעַ בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּים לצורך עצמו, וְהַנִּכְרִי שֶׁנְּטָע בשדהו של ישראל, וְהַגּוֹלֵן שֶׁנְּטָע בשדהו של ישראל, וְהַנוֹטֵעַ בְּסִפִּינָה של חרס אף על פי שאינה נקובה, או בספינה של עץ נקובה, וְהָעוֹלָה מֵאֱלִיּוֹ - דווקא במקום של יישוב, כל אחד מאלו **חַיִּב בְּעֵרְלָה:**

ר' עובדיה מברטנורא

א א הַנוֹטֵעַ לְסִיג, שיהיה האילן גדר לכרם: ולקורות. לגדל עצים לעשות מהן קורות לבנין, ואין עיקר נטיעתו לאכול הפירות: פטור מן הערלה. דכתיב (ויקרא יט) ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל חייב, לסייג ולקורות ולעצים פטור: הפנימי למאכל. נתכוין שיחור פנימי יהיה למאכל ויחור החיצון לסייג אע"פ שהכל אילן אחד החיצון פטור. ואין הלכה כרבי יוסי: **ב ומצאו נטוע**, פטור. דכתיב (שם) כי תבואו אל הארץ ונטעתם, פרט לנטעו נכרי עד שלא באו לארץ: נטעו. בין ישראל בין נכרים לאחר שבאו לארץ, אע"פ שלא כבשו ישראל את הארץ חייב, דכתיב (שם) כל עץ בין נטעו ישראל בין נטעו נכרי: הַנוֹטֵעַ לְרִבִּים. שנטע ברשותו לצורך רבים: חייב. דכתיב (שם) יהיה לכם ערלים להביא הַנוֹטֵעַ לְרִבִּים: ורבי יהודה פוטר. סבר ונטעתם נמי משמע לרבים ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט. ורבנן סברי ונטעתם כל אחד לעצמו משמע. ואין הלכה כר' יהודה: הַנוֹטֵעַ בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּים. לצורך עצמו: והנכרי שנטע בשדה של ישראל: והגולן. שגול קרקע ונטעה, ונתיאשו הבעלים ממנה: והַנוֹטֵעַ בְּסִפִּינָה. אע"פ שאינה נקובה אם היא של חרס, לפי שאין כלי חרס עומד בפני החרשים והן מפעפעין דרך החרס ויונקים מן הקרקע. אבל של עץ בעי נקיבה: והעולה מאליו. ודוקא במקום יישוב, אבל

משנה ג

אֵילָן שְׁנַעְקָר על ידי הרוח **וְהַסְלַע** - גוש עפר קשה נמצא **עִמּוֹ** ומחובר לו, ועתה ניטע במקום אחר, או **שֵׁטְפוּ נָהָר וְהַסְלַע עִמּוֹ**, **אִם יָכַל לְחַיּוֹת** עם הסלע, ללא תוספת עפר חדש - **פְּטוּר מֵעֵרְלָה, וְאִם לֹא - חֵיב.**
נֶעְקָר הַסְלַע מִצְדּוֹ של האילן ונתגלו שרשיו **או שְׁזַעְזְעוּתוֹ הַמְּחַרְשָׁה, או שְׁזַעְזְעוּ** האדם עצמו **וַעֲשֹׂאוּ פְּעֵפֶר** - ריכך את האדמה מסביב לעץ, **אִם יָכוֹל לְחַיּוֹת** בעפר שלו ללא תוספת עפר חדש - **פְּטוּר. וְאִם לֹא - חֵיב** בערלה, כאילו נטעוהו מחדש:

משנה ד

אֵילָן שְׁנַעְקָר וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׂרָשׁ מחובר לקרקע - **פְּטוּר** מן הערלה, שכן יכול לחיות על ידי השורש. **וְכַמָּה יֵהָא הַשְּׂרָשׁ** עבה, ועדיין דינו כמחובר? **רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ בְּרִתּוֹתָא:** עד שיהא עבה **כְּמַחַט שֶׁל מֵתוֹן** - עובי המחט שהאורגים מותחים בה את האריג כדי להרחיבו:

משנה ה

אֵילָן שְׁנַעְקָר מן הקרקע **וְבוּ בְּרִכָּה** - ענף שטמנוהו באדמה והוציא את ראשו מצד אחר, והוא יונק מהאדמה וגם מחובר לאילן, **וְהוּא** - האילן, עתה כשנעקר **חִיָּה מְּוֹנָה** - יונק מן הבריכה, אזי **חֹזְרָה הַזְּקֵנָה** - האילן **לְחַיּוֹת בְּבְרִכָּה** ושניהם ימנו שלוש שנות ערלה מעתה. אך כל זמן שהאילן הזקן לא נעקר והבריכה יונקת ממנו - אין פירותיה אסורים משום ערלה.
הַבְּרִיכָה שְׁנָה אַחַר שְׁנָה - לאחר שהגדילה בריכה ראשונה, חזר והבריך ממנה ענף בארץ, וכן עשה כמה פעמים שנה אחר שנה, ונמצא שהבריכות יונקות זו

ר' עובדיה מברטנורא
 במקום יערים ומדברות לא:
ג אילן שנעקר. שעקרתו הרוח או שטפו נהר והוליכו למקום אחר: והסלע עמו. העפר שסביב השרשים קרוי סלע, לפי שהוא נעשה שם קשה כסלע. וקאמר שאם היה אותו עפר עמו והוסיף עליו עפר ונשרש שם בארץ, רואים אם יכול לחיות מן העפר שבא עמו בלא תוספת עפר אחר, [הרי] הוא כנטוע במקומו הראשון ופטור מן הערלה. ואם לאו הרי הוא כאילן העולה מאליו וחיוב: ועזתו המחרישה. ונתפור ממנו העפר ונתגלו השרשים:
ד ונשתייר בו שורש. מחובר לקרקע שלא נעקר: כמחט של מתוח. גרסינן, כלומר שיעור עובי השורש כמחט שהאורגים מותחים בו הבגד אחר שארגוהו, להפשיטו ולהרחיבו: ה ובו בריכה. מנהג עובדי אדמה שחופרים גומא ולוקחים יחור אחד מן האילן וטומנין אותו באותו גומא ויוצא שורש היחור מצד אחר ונעשה שם אילן, וראש היחור נשאר מחובר באילן. ואין דין ערלה נהג בו בעודו מחובר לאילן ויונק ממנו אע"פ שהוא יונק גם מן הקרקע. ואם נעקר אילן הזקן מן הקרקע ונמצא שכל חיותו ויניקתו עתה מן הבריכה: חזרה הזקנה להיות כבריכה. ושניהם, הזקנה והבריכה הוו כאילו ניטעו עתה, ומונים להם שלש שנים משעה שנעקר האילן: הבריכה שנה אחר שנה. לאחר שהגדילה בריכה ראשונה לקח ממנו יחור